

DA COMUNIDADE Ó DESENVOLVEMENTO COMUNITARIO*

Xan BOUZADA
Universidade de Vigo

Faise un intento de definición e revista do concepto e situación da comunidade na imaxinaria e na operatividade social. Examínase o desenvolvemento comunitario como metodoloxía capaz de actuar e transforma-lo ámbito da vida social local, entendido o DC como o situado “nunha área difusa entre a potenciación do tecido e organización social e o planeamento social da comunidade”.

1. Da comunidade.

Este traballo que hoxe presentamos é o primeiro dunha serie de dous ó longo dos cales desexamos abordar un problema sociolóxico: o da comunidade e o seu desenvolvemento, que evidencia un indudable interese nun país coma o noso que conta de entre os seus 313 concellos con 298 deles que posúen unha poboación inferior ós vinte mil habitantes e que observa, mesmo nas súas vilas de maior tamaño, como son, nunha grande medida, precisamente as relacións metafóricas da “comunidade” rural abandonada as que van ir consolidando e afirmando a súa presenza.

A “cuestión da comunidade” en socioloxía tense amosado susceptible de asumir varios enfoques os cales resultan distinguibles os uns dos outros, malia atoparse intimamente relacionados. Neste senso é posible concretar-la súa abordaxe desde unha serie de perspectivas de entre as cales as máis sobranceiras serían as seguintes:

1. A comunidade coma modelo social caracterizador dunha anterior xeira histórica que hoxe amósase superada nunha grande medida pola actual cultura occidental. Este enfoque percibiría á comunidade coma un feito fundamentalmente residual.

2. A comunidade como un tipo de organización social tradicional aínda vivo hoxe, pero que se atoparía vencellado de xeito prioritario, senón exclusivo, a certos territorios sociais caracterizados polo seu tamaño reducido, pola súa ruralidade e relativo arcaísmo, así como por un certo grao de incomunicación co exterior o cal daría lugar nelas á prevalencia de densas redes sociais internas sobre daquelas de carácter externo.

* Recibido en Decembro de 1991.

3. A comunidade coma un modelo peculiar de vertebración da socialidade que acada un determinado nivel de cohesión territorial, relacional e identitaria con relativa independencia do seu espacio de implantación e da súa configuración interna. Podendo éstas resultar tamén detectables en áreas “modernas” urbanas, barrios, suburbios, etc.

4. A comunidade e o comunitario como feito simbólico e social que é susceptible de poder impregnar toda unha gama diversa de iniciativas e proxectos, os cales engadirían ó seu carácter social á súa máis precisa tonalidade comunitaria e que abrangería a aqueles proxectos, colectivos e entidades ós que nalgún momento a socioloxía denominou tamén coma “comunidades de interese”.

5. En derradeiro lugar incluíríamos aquí unha última posibilidade, nunha grande medida relacionada coa anterior, que ven facer referencia á comunidade e ó comunitario coma pretextos potencialmente retroalimentadores de iniciativas e procesos de intervención e dinamización social que remiten á comunidade e ó comunitario (ou ó local) desde unha dobre proxección; o Desenvolvemento declara ter vocación Comunitaria, por desexar exercer sobre dunha comunidade constituída e desde bases e perspectivas encamiñadas á consolidación de modelos sociais aínda máis evolucionados e arrefecidos nos seus aspectos solidarios e comunitarios.

Ao longo deste primeiro artigo centrarémonos de xeito particular nos aspectos máis conceptuais e simbólicos que atinxen ó tema da comunidade e que nos remiten ós apartados catro e cinco, mentres que deixaremos para o seguinte traballo a abordaxe de todo o que se refire á relación existente entre os apartados dous e tres, relativo ás comunidades territoriais, co quinto e último. Asunto, o do próximo artigo, que coidamos hoxe do maior interese práctico para unha aproximación ó tema desde a realidade actual de Galicia.

Neste primeiro traballo tentaremos unha aproximación teórica ó concepto de comunidade así como ás súas virtualidades simbólicas e as dinámicas oscilantes e ambivalentes que éste ten vido experimentando e que aínda hoxe segue a experimentar constituindo ésta unha fonte de tendenciosos equívocos que cómpre detectar e recoñecer.

Asemade queremos indicar tamén aquí que esta primeira reflexión tentará establecer-las súas consideracións a partir de achádegos teóricos consolidados ó traveso da socioloxía da comunidade e do Desenvolvemento Comunitario e Local facendo fincapé máis nos fitos conceptuais que naqueles de carácter práctico.

Todo o relativo á consolidación da comunidade coma un valor social e á potencialidade do término de cara á construción simbólica do comunitario; así como aqueles aspectos que nos remiten á relación entre o comunitario/local e o Desenvolvemento Local e Comunitario, constituirán, logo, os eixos centrais da presente reflexión.

2. O concepto de comunidade e os seus límites.

A comunidade, a súa sustancia e a súa xénese, e xa desde as orixes da sociolo-

xía, levan despertado o interese dun número considerable de autores atraídos polo social. Sabemos que entre os clásicos Emile Durkheim e Ferdinand Tönnies¹ levaron a cabo un esforzo particular dirixido a desvela-los seus significados. Aínda que as súas análises non sempre resultaron converxentes, sí se produciu unha razoable coincidencia entre eles ó considerar-la “comunidade” como unha realidade arraizada nos albores do social e á asociación ou solidariedade orgánica como fenómenos prototípicos da modernidade. Para Durkheim a progresividade da segunda con respecto á primeira parece establecerse de modo contundente. Tönnies, pola súa parte, semellou deixar aberta unha vía á hipótese de que a modernidade puidese estar desaloxando á comunidade pola súa porta principal para darlle acollida afable desde a de servicio.

O concepto de comunidade leva experimentado unha lenta evolución ó longo dos últimos anos que semella terse resolto en virtude dunha relativa apertura do término para asumir máis amplos significados. Maciver no seu clásico “Community” defendía no 1917² a integridade do concepto con respecto ó de asociación ou organización, os cales disporían de significados máis parciais ou restrinxidos. Para él o comunal resolvería as contradicións previas establecidas polos clásicos; a comunidade contería á asociación. Anos máis tarde e ó longo dunha reflexión minuciosa Jacqueline Scherer reaccionaría contra esta —na súa opinión— esaxerada redución do concepto para defender unha progresiva ampliación do seu significado³. Peter Willmott nun recente traballo reforza tamén esta tendencia dirixida a robustecer o alcance do concepto constatando, por outra banda, que a realidade social, ó seu xeito e por mor do uso, xa se encargara de ilo facendo⁴. Esta apertura, non obstante, e tal como veremos, non se atopará exenta de certas dificultades. A excesiva obesidade significativa do concepto pode conducir á súa disolución.

Algúns autores levan resaltado a presenza dun certo componente comunitario, ás veces de carácter místico, en movementos sociais e populares con raíces no século pasado, certos colectivos e comunas teñen actuado coma entidades que empraaban ó individuo coma ser total no seu proxecto social⁵. Que a comunidade pervive

1. DURKHEIM, E. *La división del trabajo social*, Akal, Madrid, 1982, pp. 207-212; TÖNNIES, F. *Comunidad y asociación*, Península, Barcelona, 1979, pp. 210.

2. MACIVER, R.M. *Community: a Sociological Study*, Macmillan, Londres, 1917, p. 24: “A community is a focus of social life, the common living of social beings, an association is an organisation of social life, definitely established for the pursuit of one or more common interests. An association is partial, a community is integral”

3. SCHERER, J., *Contemporary Community. Sociological Illusion or Reality*, Tavistock, Londres, 1972, p. 118: “In terms of community, we have defined the term so narrowly on the basis of comparatively few anthropological studies and habitual labels adopted by administrative units for convenience, that we have convinced ourselves that community does not exist”.

4. WILLMOTT, Peter. *Community Initiatives: Patterns and Prospects*, Policy Studies Institute. Londres, 1989: “The two concepts —the territorial community and interest community— are not mutually exclusive (...) A local territorial community might contain several communities”.

5. SENNET, R. *Les tyrannies de l'intimité*, Seuil. Paris, 1979, p. 191.

na aldea moderna ou no territorio urbano é, para alén das intuicións de Tönnies, unha afirmación que se segue a manter. As comunidades experimentan tamén hoxe un preciso e elaborado renacer entre algúns grupos sociais da Europa máis norteña e privilexiada. Obviamente o número de exemplos e xeitos da súa permanencia, pode de seguirmos estes criterios, verse considerablemente incrementado⁶.

A palabra comunidade emerxe hoxe tamén como un término pleno de calidez que semella exhortar tibiamente á utopía, coma un refuxio que ofrece acobillo na tempestade imprevisible do social. Coma un sedante que conxura a indeterminación. Deste xeito o referente da comunidade se constitúe en itinerario que convoca á reconstrución do equilibrio⁷.

O proxecto de construíala comunidade xurde así coma unha concreción da vontade de erguer unha segunda casa que conteña dentro os alicerces da primeira e que metaforizando a área intermedia na que xerminou, alá na lonxana infancia, o ámbito securizador, dea producido obxectos-imaxes que axuden a reducir-la incertidume. Así se tentará consolidar un dobre simbólico que invirta e sublime ilusoriamente o vacío social ata alí precariamente soportado⁸.

Replegarse sobre da esencia, renunciando ó accidental, é o que predica a recuperación rousseauiana do home natural como saída securizadora que vertebra todo un despregue que procura nas follas usadas da protohistoria a ilusión liberadora. O natural xurde así como unha etapa no tránsito cara ó territorio idealizado da microcomunidad. Unha pequena comunidade de reducida xeografía que atopa o seu enclave privilexiado no proteico e denso universo rural⁹.

Emocións, máis que ideas, son as que emanan de esa palabra, a miúdo máis sensación que concepto. A comunidade xurde coma o territorio da homoxeneidade re-

6. GANS, H.J. *The Urban villages: Group and Class in the Life of Italian Americans*, Free Press. New York, 1962; SEELEY, J.R.; SIM R.A. e LOOSEY, E.W. *Crestwood Height: A Study of the Culture of Suburban Life*, Wiley. Toronto, 1963. WILLIAMS, W.M. *The Sociology of an English Village*, Routledge and Kegan Paul. Londres, 1956, pp. 155 y ss.; sobre do ámbito urbano ver: WILLMOTT, P. *The Evolution of a Community. A Study of Degenham after Forty Years* Routledge and Kegan Paul. Londres, 1963, pp. 110. GAUNT, L. e D. "El modelo escandinavo", pp. 483-507, en Burguière, A. et alii. *Historia de la familia*, Alianza Editorial. Madrid 1988, p. 506.

7. WILLIAMS, R. *Keywords*, Fontana. Londres, 1976: "This warmly persuasive word (...) it seems never to be used unfavourably". MAFFESOLI, M. "Resistance et identité", en Beauchard, J. *Identités collectives et travail social*, Privat. Toulouse, 1979, p. 56: "La recherche de niches de repliement sur les bases quotidiennes. La encore il faudrait poursuivre l'analyse pour montrer que ce phénomène n'est pas ponctuel mais qu'il manifeste une constante dans toutes les structurations sociales".

8. ERIKSON, E.H. *Infancia y sociedad*, Ed. Hormé. Buenos Aires, 1976, p. 214: "Comprobaremos que las neurosis contienen intentos inconscientes y fútiles por adaptarse al presente heterogéneo con los conceptos mágicos de un pasado más homogéneo". MENDEL, G. *La psychanalyse revisitée*, La Découverte, Paris, 1988, p. 22: —área intermedia— "où naîtrait la capacité d'une conciliation tempérée de l'irréalité consubstantielle de l'être humain avec la réalité objective (...) la formation d'une telle aire intermédiaire rend le sujet capable de créer des objets transitionnels, tels d'abord, ceux universels de la poupée, de l'ours en peluche, ou des jouets".

9. ROUSSEAU, J.J. *Emilio*, Edfaf, Madrid, 1985, p. 38. Pitrou, A. "La nostalgie du clan", pp. 78-86, en *Autrement*, nº 114, xulio de 1978.

conquistada, coma a posta en evidencia dun fondo valeiro producido pola disolución da vella socialidade que o tempo fora sedimentando. Na distancia, lúcidamente, Weber percibira ese fluxo que frecuentemente semella seguir a subxacer no discurso do sociólogo¹⁰.

A comunidade ten actuado coma unha estrutura que insume e asume nun todo, coma un modelo que reinserta, obturando tódolos poros que o individuo expón ó social concitando un desexo de integración plena que reacciona ante unha globalidade perdida que se añora na medida en que os vínculos se dilúen e a distancia se incrementa. Na lonxanía, o rural corporeizado na nostalxia da súa ausencia ve agrandar-la súa imaxe, hiperbolizar-las súas virtudes, borrar-las súas carencias. Na cidade anómica da crise a miseria autárquica xa esquecida rexurde na forma invertida e idealizada da seguridade cíclica da terra nutricia e inmutable.

Máis alá das súas fronteirase acharíanse: o risco, o cambio imprevisible, a heteroxeneidade, a entropía... A comunidade xía idealmente o social erguendo un muro diante da indeterminación. O comunitarismo e a súa mística aspirarían nunha considerable medida a controla-lo futuro metaforizando o pasado¹¹.

Se a idea de comunidade e a súa vocación retroalimentadora semella perenne é quizáis debido tamén a que conta cuns bos propagandistas. Os urbanistas, metade arquitectos, metade sociólogos, levan mantido un longo pulso coa ilusión de recuperar-la comunidade. Ese proceso que viviu varias etapas ten resultado tamén ambiguo e con efectos diversos. O certo é que entre as matizacións pioneiras de Leo Kuper até a obra recente de Christopher Alexander, pasando por Morris, Willmott e tantos outros, pódese dicir que ese pulo prometeico permñañece e que a realidade non disuade, ó menos totalmente, a xestación dese tipo de proxectos¹². Construír a comunidade desde a mesa do urbanista permite recuperar o sentido máis xenuino da palabra utopía.

Os sociólogos, frecuentemente chamados á prospección do futuro cando non á profecía, teñen tamén e con diferente intensidade, aportado o seu grao para a masa deste pan. E aínda que algúns establezan unha perceptible distancia crítica con respecto a ese labor, o certo é que a búsqueda mítica da comunidade prístina e orixina-

10. ARIES, Ph. *El niño y la vida familiar en el Antiguo Régimen*, Taurus, Madrid, 1987, p. 12: "La consecuencia (...) es la polarización de la vida social del s. XIX en torno a la familia y a la profesión, y la desaparición (...) de la antigua socialidad". WEBER, M. *Sobre la teoría de las ciencias sociales*, Península. Barcelona, 1971, p. 38.

11. CROZIER, M. *La sociedad bloqueada*, Amorrortu, Buenos Aires, 1970, p. 66: "De hecho la nostalgia comunitaria expresa simplemente un temor ante las dificultades psicológicas de la elección, de la confrontación con el prójimo, una angustia ante la libertad y el riesgo. La pequeña comunidad es un refugio mítico".

12. KUPER, Leo *Living in towns*, Cresset Press, Londres, 1953; ALEXANDER, Ch. *Un lenguaje de patrones*, Gustavo Gili, Barcelona, 1980; MORRIS, R.N. e MOGEY, J. *The Sociology of Housing*, Routledge and Kegan Paul, Londres, 1965; WILLMOTT, P., 1963, o.c., e de WILLMOTT, P. e YOUNG, M. *Family and Kinship in East London*, Routledge and Kegan Paul, 1957, ver as súas recomendacións aos planificadores.

ria coma reconecía Carl Withers no seu clásico da socioloxía da comunidade “Plainville” semella ser un rito que non chega nunca a diluirse do todo manténdose latente, ou ben renecendo no seo de novas propostas máis vivas e complexizadas¹³.

Esta tendencia que case se configura coma unha constante non é por suposto exclusiva da vontade prefiguradora de sociólogos e urbanistas, tamén o grupo social desde a súa propia historia semella ter tendencia a idealizar o pasado recente percibíndoo coma máis homoxéneo para dese xeito elaborar o seu propio modelo de comunidade perdida¹⁴. En todo caso emáis alá dos publicistas ós que o término congrega, o certo é que, tal e como constata Willmott (1989:1), a palabra leva experimentado unha expansión impregnadora ó longo do último cuarto de século: comunidade escolar, medicina comunitaria, centros comunitarios, comunidades de veciños, comunidades terapéuticas, arte comunitario ou emisoras de radio comunitarias, tentan todos eles engalanarse cun término que adxetiva con particular eficacia todo aquilo ó que se aproxima. A comunidade, morta ou non, ten sido capaz de seguir a gañar batallas.

3. *Do Desenvolvemento Comunitario.*

O Desenvolvemento Comunitario pola súa parte asumira xa ese adxetivo con bastante celeridade. Prácticamente nos albores da socioloxía teórica da comunidade xenerouse de xeito natural a posibilidade de intervir sobre do ámbito local para transformalo.

O concepto de Desenvolvemento Comunitario ten sido percibido en xeral coma aquél proceso que un colectivo ou unha determinada poboación pon en marcha para producir (con diferentes graos de autonomía e autoorganización) algún tipo de cambio social. O D.C. sitúase polo tanto nunha área difusa que pode oscilar entre a potenciación do tecido e organización social e a planificación social da comunidade. Dentro do concepto cabe todo aquilo que “estímule e anime á xente a expresar-las súas necesidades, a apoie nas súas accións colectivas ou lles axude nos seus proxectos”¹⁵.

O D.C., tal e como xa tentamos mostrar noutra parte¹⁶, concita un interese parti-

13. STEIN, M.R. *The Eclipse of Community*, Princeton, New Jersey, 1960; sobre do mesmo tema ver: D.W. e GREER, S. *The Concept of Community*, Butterworths, Londres, 1970, p. 11: “We shall have to invent new styles of community”.

14. WARE, C.F. *Greewich Village*, Houghton, Boston, 1953, p. 82: “Thirty or more years before (...) the village was, according to the testimony of the survivors, a genuine neighbourhood”; MOGEY, J.M. *Family and Neighbourhood*, Oxford University Press, Oxford, 1956, p. 87: “They described the first days of the estate (...) it was a period of great mutual friendliness, when groups of people helped one another in all sort of ways”.

15. EDWARDS, A.D. e JONES, D. *Community and Community Development*, Mouton / The Hague, París, 1976, pp. 138 e 141; BROADY, M. e HEDLEY, R. *Working Partnerships: Community Development in Local Authorities*, Bedford Square Press, Londres, 1989.

16. “Desenvolvemento Comunitario: marco teórico e reconceptualización”. Informe elaborado para a Consellería de Traballo e Benestar Social da Xunta de Galicia realizado no ano 1988.

cular coma nivel óptimo de intervención globalizada sobre do social con raíces nas experiencias de Animación Socio-educativa, Socio-cultural, Socio-económica Local e de Ordenación Territorial, achándose por suposto tamén no punto de mira central dos intereses tanto do traballo social e comunitario clásico coma do reconceptualizado. De todos modos no D.C. palpitou sempre un vigoroso pulo práctico por globalizar-la intervención e facela efectiva na dirección dun cambio social que servise á millora da calidade de vida das xentes ás que se dirixe, tamén é certo que as súas orixes arraízanse en estratexias moralizantes que solaparon nos comezos problemáticas xenuinamente sociais con discursos e retóricas de cariz moral. Desde o encomiable voluntarismo do fundador Charles Booth, pasando polo Recreacionismo made in USA ou a corrente antianómica da Animación Socio-cultural francesa ata recentes traballos de prevención criminolóxica comunitaria¹⁷ existe un fluxo teórico integrador que soña coa construción incruenta dunha homoxeneidade social plácida que non se vexa distorsionada por conflitos disfuncionais. Utopía que, máis ou menos claramente expresada, late sen dúbida no groso da práctica do traballo social que hoxe adoita estilarse entre nós. Esperanza equilibradora de clases medias que habita nos que traballan a ferramenta do técnico-social.

De tódolos xeitos a viabilización do D.C. está tamén obrigada como todo cristiano a rendirlle tributos ó Cesar. Difícil, senon imposible, é quizáis aspirar a un D.C. incontaminado, crítico, puro, ¿revolucionario?¹⁸.

O D.C. que nace e se desenvolve na area do social vese obrigado tamén, coma toda acción social, a canear os condicionamentos difusos, pero constantes, a que se ve sometido polas distintas formas do poder. O máis frecuente ó que éste pode aspirar habitualmente é a promover colectivos que se autoorganicen e a atopar vías que permitan presionar ós que ostentan o poder político¹⁹. Quizais ahí se atope unha das causas da relativa desafección de certas comunidades cara a este reto diante da sospeita de poder estaren a participar nun xogo que parte coas cartas xa marcadas así coma con marxes de iniciativa moi reducidos.

Máis alá destes condicionamentos seculares, un tempo, o noso, definido pola

17. HOPE, T. e SHAW, M. "Communities and Crime Reduction", Her Majesty's Stationery Office, Londres, 1988.

18. Resulta moi discutible neste senso a proposta aportada por ENCABO, J. et alíen, "Desarrollo de la Comunidad: ¿un nuevo mito?" en *Anales de Pedagogía*, nº 6, 1988, pp. 151-163.

19. DUBET, F. "Des nations sans État aux pays de l'Etat" en *Autrement*, nº 47, Paris 1983, pp. 10-15; p. 15: "Les mouvements qui s'organisent autour du local sont trop faibles pour se passer de relais politiques, mais c'est dans ce lieu que se joue l'avenir de la décentralisation". Nunha dirección parecida DONNISON, D. en "Social Policy and the Community" incluído en Bulmer, M. et alii *The Goals of Social Policy*, Unwin Hyman, Londres, 1989. Defende que é imprescindible para o éxito dos procesos de Desenvolvemento social o que éstos contén co apoio dos políticos locais. No mesmo senso exprésase GONTCHAROFF, G. "Le développement local dans les contraintes des systèmes institutionnels", pp. 23-39, en *Acteurs et actions de développement local*, Collège Coopératif de Bretagne, Saint Malo, 1986, p. 33: "Il me semble que les endroits où le développement progresse le mieux, ce sont ceux dans lesquels il y a le meilleur équilibre dans le tandem: Les associatif poussant, les élus se laissant pousser par les associatifs".

precariedade e a premura semella necesitar promover-la emerxencia de modelos utópicos de escala accesible en tempos de declive do Gran Relato.

Neste contexto, o Desenvolvemento Local e Comunitario rexurde coma unha utopía-refuxio para tempos de intenso desguace ideolóxico. O repregue defínese coma un novo ideal. Quíxose reforzar o estado e nacionalizar-la economía cando se confiaba nel. Agora o local e o seu desenvolvemento, coidan algúns²⁰, serven de terra de acollida ó inexorable reenfoque trala decepción.

Nas lindes do social o D.C. débete fronte ás súas propias paradoxas. O D.C. coma vástago que é do fluxo racionalizador experimentado polo traballo social tívose, desde sempre, que enfrontar ó feito de que o seu éxito xerador de progreso se fose consumando na medida en que o comunitario se ía diluindo a expensas do orgánico e asociativo; o pouso comunitario actuou de feedback, de mecanismo de retroalimentación, senón de pretexto, para a execución dese tránsito. Aquí o informal comunitario ten servido de soporte á desaparición do expresivo como centro e á súa substitución pola nova centralidade instrumental e formal que caracteriza diferencialmente ás sociedades ou grupos sociais modernos máis complexos e organizados. Coma decía Maciver (1917:211), “é literalmente certo que a comunidade para poder salvarse non lle queda máis remedio que desaparecer”.

Realidade paradóxica tamén a dos seus axentes convocados. O D.C. nacido para favorecer-la democratización do social atópase fronte á repetida constatación de que quen acuden á súa convocatoria proceden con máis frecuencia da desexada de sectores sociais intensamente autoseleccionados. No mellor dos casos: os máis equipados dos precarios (Edwards, A. et alt. 1976: 174). Os líderes da acción selecciónanse aínda en maior medida. O precario económico, non só o é a ese nivel, tamén o é cultural e socialmente. E precisamente o cultural e o social resultan ferramentas cardinais para o labor de desenvolvemento das comunidades.

Deste xeito a afirmación de que o D.C. e o D.L. e a descentralización política teñen sido procesos que en xeral viñeron favorecer ás novas clases medias profesionais convertiráse nunha opinión crítica de ampla difusión. De tódolos xeitos os límites e as formas de manifestarse este privilexio admite algunhas matizacións necesarias. Os próximos anos e a vindeira historia do D.C. e o D.L. axudarán a despegar esa incógnita.

Do mesmo xeito que acontece coas distintas clases sociais tampouco todas as colectividades parten en igualdade de condicións para facer fructificar-las súas estratexias de D.C. e D.L., aquelas máis dotadas técnica, cultural e socialmente terán á súa vez maiores facilidades no camiño para que o proceso iniciado poida chegar a bo término²¹.

20. PLASSARD, F. *Autonomie au quotidien. Réponse à la crise? Rôle et sens des microinitiatives*, Chronique Social, Lyon, 1984. 152.

21. Nos traballos: *Empleo y educación a nivel local*, Ministerio de Trabajo, Madrid 1989 e MACROBIE, G. *Small is possible*, Jonathan Cape, Londres, 1981, móstranse experiencias punteiras no D.C. e L. situadas no Canadá, en Inglaterra e nos Estados Unidos.

Se nos últimos anos se levan evidenciado tendencias descentralizadoras no contexto europeo, habería que dicir que este tipo de procesos non se desenvolven sen suspicacias, apuntando en ocasións a hipótese de nos podermos atopar diante dunha estratexia prevista polo sistema que tería a súa orixe nun intento do centro por deslastrarse de certos campos de xestión gravosos que lle resultaría máis doado deixar administrar desde a periferia²².

O D.C. e o D.L. promóvese con frecuencia en áreas e conxunturas sociais e económicas excesivamente fráxiles. A economía social poténciase a miúdo cando a situación económica é menos doada e alí onde as condicións son menos propicias, é dicir, cando e onde o capital privado non se atreve²³. Nestas condicións resulta verosímil a afirmación de que o D.C. e L. se atope nunha certa medida traballando a favor dunha progresiva sociedade dual na que algúns vexetan inactivos nun paro forzoso, outros traballan en exceso e mal pagados, mentres unha minoría atopa acomodo privilexiado en sectores tecnolóxicos punteiros. Os efectos constatados polas estrataxias promovidas deica hoxe polo D.C. e L. poderían, algunhas delas apuntar cara esta hipótese.

Así tenden a configurarse en ocasións diversos micropoderes descentralizados e locais que nunca chegan a acadar-la carta de adultos que lles permita desvincularse do poder decisorio do centro. Desde estas limitacións chegan a producirse dinámicas de D.C. e L. que, ocasionalmente inermes, conclúen por atopar o seu norte nunha volta da noria que as reconduce na procura de solucións ó maná da gran industria. E todo iso ó traveso da asunción xeralizada dunha “nova” ética empresarial competitiva que así se autolexitima devindo necesaria e universal²⁴. Deste xeito o D.C. e L., inicialmente xurdido coma un mito blando que quería servir de resposta a unha sociedade dura e hipercompetitiva, pode verse abocado a asumir, alomenos en parte, unha nova identidade diferente diante da prementoría de ganar en eficacia.

Neste contexto o D.C. e L., tras ter asumido nunha considerable medida o impulso social crítico dos anos sesenta, correría agora o risco de desvirtuarse convertíndose nun neocanalizador domesticado da enerxía transformadora que definiría aquela época²⁵.

22. WILLMOTT, P. (1989), op. cit., p. 29: “That decentralised administration made for more effective management (...) might save money or at least mean that it could be spent to better effect”.

23. ROBERTSON, J. *Future Work*, Gower Andersoht-Hampshire, 1987, p. 152: “Community businesses and community enterprises. This new approach to economic self-help in areas of high unemployment which are unattractive to conventional profit-making business”. En *La Voz de Galicia* de 12-2-89 indicábase: “Baja un 50% el ritmo de creación de sociedades anónimas laborales en Galicia (...) y España, al mismo tiempo que se producía un alza histórica de la bolsa española”.

24. Sobre disto ve-lo artigo de Landais, F. no nº 4 da revista *Autrement* dedicada monográficamente ó tema do Desenvolvemento Local.

25. Observando o recente dinamismo do desenvolvemento local francés o sociólogo Yves Barel en (1984), op. cit., p. 16, prantexaba a hipótese de que moitos dos “novos empresarios”, máis ou menos alternativos, resultasen actuar coma neocanalizadores da enerxía crítica dos anos sesenta.

Que nos atopamos asistindo a un proceso de desguace do estado do benestar resulta hoxe evidente nalgúns países europeos e que diante desta situación non xurden propostas excesivamente orixinais máis alá da redefinición de antigas estratexias, semella tamén craro. Neste punto algúns afirman ou se cuestionan os límites do D.C. e L. para erixirse nunha “terceira vía” que puidese de xeito incruento resistir no presente e prefigurar o futuro²⁶.

Noustante o D.C. e L., ou alomenos a sociedade civil popular desde a que é exercido, e tal como nos teñen amosado algúns autores recentemente²⁷ é susceptible asemade de ser percibido coma unha canle robusta aberta a xogos que exercen desde o pulo popular no redeseño dunha sociedade máis libre e solidaria en xeiras coma as presentes nas que o bloqueo teórico e a desafección arrasan unhas leiras nas que anceia medrar o neoliberalismo.

Con relativa independencia dos sesgos e ambivalencias subxacentes naquelas dinámicas que enfrontan hoxe ás comunidades co seu desenvolvemento que a miúdo resultan herdeiras dun denso pulo mítico integrador baseado en evocacións pastorais fondamente conservadoras. Cómpre asemade incidir na capacidade de éstas para erixírense en eixos produtores de modos renovados de cooperación e solidariedade. Procesos, os vividos polas comunidades, intensamente paradóxicos ó construír éstas, inexorablemente, o seu ideal de desenvolvemento co recurso radical á disolución e substitución do modelo de comunidade preexistente. Dilema que devén irresoluble en virtude dunha poderosa regra do holismo²⁸ que ó concebir á comunidade coma un sistema baseado nunha constatable e nada arbitraria adxudicación dos roles dá lugar a que calqueira transformación nalgunha das súas partes, ou do xogo do seu sistema de actores, poida conducir a toda unha redefinición no perfil do seu modelo global.

Dilema éste no que acocha un ineludible dobre proceso de cambio chamado a tentar buscar azos nos alicerces e a conservar o conservable ó tempo que a procurar o cambio renovador que permita conxurar no social a indeterminación e a barbarie neodarwinista.

4. Para concluírmos.

O D.C. e L. , propulsor de intervencións globalizadoras perflase hoxe coma un mito funcional chamado a amortiguar-la ansiedade social diante dunha situación que é percibida coma de bloqueo.

Na medida en que esta sociedade se atope capacitada a corto prazo para dar unha

26. ROBERTSON, J. (1987), op. cit., p. 153.

27. RODRÍGUEZ VILLASANTE, T. “Movimiento ciudadano e iniciativas populares”, *Cuadernos Hoac*, nº 16, abril, 1991; AROCENA, J. *Le developpement local*, L'Harmattan, Paris, 1986.

28. FOSTER, G.M. *Las culturas tradicionales y los cambios técnicos*, F.C.E., México 1988, pp. 25 y ss.

saída política global a ese cerco, o D.C. favorecendo un espellismo e desactivando ese potencial, podería estar a actuar coma un mito de ocultación, mentres que, e tal como é farto probable, se a situación social mantén o seu actual repregue favorecedor da remisión das tensións e frustracións ós ámbitos familiar, individual e síquico, o D.C. podería estar a configurarse coma unha proposta solidaria favorecedora do reforzamento dos fluxos de democratización e de resistencia ó deterioro social.

Segundo que a presente crise social que hoxe enfrontamos poida posibilitar-la xerminación de alternativas políticas activas e democratizadoras ou que únicamente sexa susceptible de provocar marxinalizacións pasivas e fraxilización social, o D.C. e L. poderá resultar hoxe un mito disuasor ou ben unha utopía factible que alomenos servise de contención ao, en aparencia, progresivo vacío social.

Compriría dicir, chegados a este punto que malia a ambigüedad ambivalente das funcións sociais do D.C., a peculiar realidade sociolóxica de Galicia presenta un perfil que semella querer avanzar e resolver na práctica moitos dos dilemas ideolóxicos que coutan hoxe o camiño teórico do D.C. e L.

Se no rural e no semirural de Galicia o D.C. e L. semella estar hoxe a abrirse a unha serie de experiencias anovadoras con base no cooperativismo agrario, nalgúns casos, ou nos programas de desenvolvemento local apoiados desde as institucións, noutros. Cómpre asemade dicir que desde unha perspectiva diferente a ésta, e nunha grande medida complementaria, nos nosos barrios urbáns está a emerxer e a medrar hoxe con forza unha nova vontade política que ten coma punta de lanza a recuperación do sentido social e político das comunidades en virtude da potenciación do protagonismo do actor local. Barrios coma o de Caranza na Coruña ou Casco Vello en Vigo e algúns outros, están a poñer hoxe os alicerces dunha primeira pedra pioneira no xeito de entender o protagonismo da sociedade civil no actual contexto de fondo cambio e intensa crise social.

SUMMARY Here an attempt is made to define the concept of community and review its situation in the social imagery and social operativity. Community development is examined here as a methodology capable of acting on and transforming the settings of everyday social living, wherein DC is understood to be situated "in an area spread out between the potentiation of networks of social organization and the social planning of a community".

**CAIXA RURAL
DE LUGO**

No campo e na cidade

